

حوزه و دانشکده‌های حقوق با قوه قضاییه و اهتمام به شورای حل اختلاف توسط آیت‌الله شاهرودی، از دوره دوم ریاست آیت‌الله لاریجانی بر قوه قضاییه تحولات خوبی در حوزه احیای حقوق عامه و تحقق عدالت به وسیله مبارزه با مفسدان و مجرمین و حرکت قوی در استفاده از فناوری اطلاعات در قوه قضاییه، برنامه محوری و راهبردمحوری و راه‌اندازی معاونت راهبردی در قوه، عنایت به موضوع پیشگیری از وقوع جرم آغاز شد. این تحولات در دوره ریاست آیت‌الله رئیسی، در حوزه احیای حقوق عامه و مبارزه با مفسدان و مجرمین اقتصادی و حمایت از تولید و کار و مبارزه با عوامل مفسد در قوه قضاییه و مبارزه با زمین‌خواری و استرداد آن‌ها و اعطای عفو و مرخصی‌های بی‌سابقه به زندانیان و... به صورت پرتوان ادامه پیدا کرد؛ اما با توجه به اقدامات خوبی که تاکنون انجام شده است ضرورت دارد این حرکت به صورت تحولی و به صورت جهادی و انقلابی ادامه پیدا کند و شتاب بیشتری پیدا کند. بدین جهت ضروری است جهت برون‌رفت از شرایط موجود و رسیدن به وضع مطلوب راه‌کارها و راهبردهایی بیان شود.

راهبردها و راه‌کارها:

۱. لزوم استفاده حداکثری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در دستگاه قضایی و ظرفیت سامانه‌های الکترونیک

استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، موضوعی است که در عصر حاضر، گریزی از آن نیست و به دلیل گسترده شدن این بسترو مزایای فراوان آن، می‌توان از آن برای پیشبرد امور بهره برد؛ بنابراین با توجه به گستردگی امور در دستگاه قضایی می‌توان از این ظرفیت برای تحقق اهداف دستگاه قضایی استفاده کرد.

یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که می‌توان آن را در بستر فناوری اطلاعات و ارتباطات محقق کرد، تشکیل دادگاه‌های رسیدگی به پرونده‌ها به برخط (آنلاین) است که به توجه به ملاحظات حقوقی و فقهی موجود می‌توان دادگاه را به این نحو برگزار کرد؛ زیرا نرم‌افزارهای صوتی و تصویری مناسب و با کیفیت و امنی به جهت تحقق این هدف ایجاد شده است که بستر مناسبی برای برگزاری دادگاه برخط و یا برگزاری جلسات دیگر نزد سایر مراجع

قضایی است.

یکی دیگر از راه‌کارها، ایجاد سامانه جامع آرای قضات کل کشور است که در آن می‌توان آرای قضات را به صورت کامل و با ذکر نام در آنجا قرار داد تا هم مورد نقد و بررسی قرار بگیرد و هم نوعی نظارت بر آرای قضات باشد تا قضات تلاش کنند در صدور رأی به صورت صحیح انجام وظیفه کند و این نقد و نظارت‌ها باعث پیشرفت در صدور حکم توسط قضات متولی صدور خواهد شد. نه اینکه مانند زمان حاضر، خلاصه‌ای از رأی برخی قضات در سامانه قرار بگیرد که آن هم قابل بررسی دقیق نیست.

از دیگر موضوعاتی که امکان تحقق در بستر فضای فناوری اطلاعات را دارد، ایجاد یک سامانه

۹۹ در دهه‌های اخیر و با توجه به ازدیاد جرم و تبهکاری برای مقابله با مجرمان و به‌منظور دور نگاه داشتن مجرم از جامعه، نظام‌های قضایی بیشتر توجه خود را به مجازات زندان معطوف کرده‌اند. این امر سبب توسعه نظام زندان‌ها و افزایش آمار زندانیان شده است؛ بنابراین می‌بینیم مقنن زندان را به اصلی‌ترین مجازات تعزیری تبدیل کرده است و آن را به صورت حداکثری در نظر می‌گیرد یعنی برخلاف نصوص وارده در این حوزه. ۶۶

به نام بانک اطلاعات اشخاص است که در آن تمام مسائل حقوقی فرد ثبت می‌شود. به این صورت که برای هر فرد ایرانی یک صفحه شخصی در سامانه مذکور در نظر گرفته می‌شود که تمام سوابق قضایی و امور مالکیتی و ثبت نکاح و سایر موضوعات مرتبط با وی در آن سامانه باید ثبت شود و دیگر فرد نمی‌تواند اطلاعات حقوقی پنهانی داشته باشد و نهادهای قضایی به آسانی به آن دسترسی دارند و این موضوع می‌تواند در تصمیم‌گیری راجع به پرونده‌های فرد تأثیرگذار باشد. برای مثال فردی که ادعای اعسار دارد، قاضی با رجوع به آن سامانه می‌تواند بفهمد که فرد چه دارایی‌هایی در چند سال اخیر و زمان حال دارد و پس از مشاهده این صفحه و به راحتی

و بدون استعلام‌های زمان‌بر از سایر نهادها، تصمیم می‌گیرد. مثال دیگر در این باب اینکه، یکی از مشکلات دستگاه قضا، شهود اجاره‌ای است. اگر در این سامانه معین شود که فرد تاکنون چند بار و نسبت به چه کسانی شهادت داده است معلوم می‌شود که آیا شاهد اجاره‌ای است یا شاهد حقیقی. این می‌تواند از اطاله و تضییع حق افراد دیگر جلوگیری کند.

بنابراین باید قوه قضاییه با به‌کارگیری نیروهای متخصص در این حوزه، به صورت صحیح و مناسب از این بستر بهره‌بردار کند که حتماً از وقوع بسیاری از مشکلات و اختلالات احتمالی در روند پرونده‌ها جلوگیری خواهد شد. پس این راهبرد ضروری است که گریزی از آن نیست و باید به سمت قوه هوشمند حرکت است و به سطح مطلوب در این موضوع رسید.

۲. لزوم تحقق سیاست کیفری حبس‌زدا و کاهش جمعیت کیفری

در نظام کیفری اسلام، ۴ قسم مجازات یعنی حدود، قصاص، دیات، تعزیرات وجود دارد. در مجازات تعزیری با ۳ نوع مجازات جزای نقدی، شلاق، حبس روبه‌رو هستیم. مجازات حبس و زندان در اسلام به صورت کمینه پیش‌بینی شده است نه بیشینه و در موارد خاص است و نباید آن را گسترش و تعمیم داد و باید به موارد منصوص اکتفا کرد؛ اما در دهه‌های اخیر و با توجه به ازدیاد جرم و تبهکاری برای مقابله با مجرمان و به‌منظور دور نگاه داشتن مجرم از جامعه، نظام‌های قضایی بیشتر توجه خود را به مجازات زندان معطوف کرده‌اند. این امر سبب توسعه نظام زندان‌ها و افزایش آمار زندانیان شده است؛ بنابراین می‌بینیم مقنن زندان را به اصلی‌ترین مجازات تعزیری تبدیل کرده است و آن را به صورت حداکثری در نظر می‌گیرد یعنی برخلاف نصوص وارده در این حوزه.

به بیان آیت‌الله هاشمی‌شاهرودی، منظور از زندان و حبس در اسلام به معنای کنترل فرد مجرم و محکوم‌علیه است ولی الان زندان به معضلی تبدیل شده است که آثار مخرب آن از آثار مؤثرش بیشتر است.

بنابراین لازم است به جای وضع مجازات زندان در موارد غیرمؤثر با کنترل مجرم و